

**ABDURAUFI FITRATNING "ABULFAYZXON"
DRAMASINING O'ZIGA XOS BADIY TAHLILI**

Eliyeva Zuhra G'iyosiddin qizi.

O'zbekiston - Finlandiya Pedagogika Instituti filologiya fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yunalishi 1-bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar: Usarova Laylo

Annotatsiya: Ushbu maqola betakror adib bo'lgan Abdurauf Fitratning "Abulfayzxon" dramasi buyicha yetarlicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: yozuvchi hayoti, ijodi, dramaturgiya, kompazitsiya, syujet va uning turlari.

Abdurauf Fitrat adabiyotimiz tarixida dramaturg, shoir, olim, o'qituvchi va nosir sifatida juda katta o'rin egallaydi. A. Fitrat 1886-yilda Buxoroda ziyoli oilasida tug'ilgan. U Buxoro, Istanbul madrasalarida hamda dorilfununlarida o'qiydi. A. Fitrat arab, turk, fors tillarini mukammal bilganligi tufayli Sharqning buyuk allomalari ijodini yaxshi o'zlashtiradi. U hayoti davomida faqat ijod bilan shug'illandi va barchaga birdek yoqadigan juda ham ko'p asarlar yaratdi. Ayniqsa, 1916- 1934-yillarda dramaturgiya sohasida barakali ijod qildi. Biz uning dramaturgiya sohasidagi dramalarini o'qib ko'zimizga yosh olamizyoki usha dramada qatnashayotgan obraz-larga achinib ketamiz, qayg'uramiz. Misol qilib aytadigan bo'lsak, yuqorida keltirilgan, "Abulfayzxon" dramasi, "Arslon" dramasi va boshqa dramalar.

A. Fitrat bir nechta dramalar yozgan. Shular-dan ayniqsa, 1924-yilda yaratilgan "Abulfayzxon" tragediyasini Fitrat dramaturgiyasining cho'qqisi deyish mumkin.

"Abulfayzxon" dramsi syujetining ekspozitsiyasi - dramada Buxorodagi Ashtarxoniylar sulolasining oxirgi namoyondasi Abulfayzxon hokimiyatining tanazzuli va mang'itlar sulolasining hokimiyatga kelishi aks ettirilgan. Asarning bosh qahramoni Abulfayzxondir. Boshqa qahramonlar Ulfat va Davlat, otaliq Hakimbiy, Nodirshoh va otaliq Farhod kabilar sanaladi.

"Abulfayzxon" dramasining barcha voqealari Abulfayzxon saroyida kechadi.

"Abulfayzxon" dramasining tuguni - XVIII asr Buxoro hayotida olib yozilganligidadir. O'sha davrdagi xonlarning bir-biriga qilgan zulmlari, xiyonatlari, bir-birini o'ldirishlari bularning barchasi ham bu asarning tuguni sanaladi.

"Abulfayzxon" dramasining voqealar rivoji Abulfayzxon taxtni egallagach eng yaqin kishilaridan ham shubhalana boshlagani va ko'pini hibsga olib qatl ettirgani. Shu qatorda Abulfayzxonning kuchi aqlida emas, podshohligida, xolos. Uning atrofida gilar ham o'ziga yarasha. Yanada to'g'rirog'i, ishni gapni unga yoqadigan yo'sinda tutadiganlar.

Katta amaldor Ulfatning " podshohlik qon bilan sug'oriladigan og'ochdir" deyishi xonga juda ma'qul gapdir. Ulfat va Davlat shu qadar ustamonki, aksar o'rinlarda xon ularning gapidan chiqmay qoladi."Abulfayzxon" dramasi eng qiziq ya'ni kulminatsiya joyi - Abulfayzxonning zindonga tushishi va Ulfat uni qo'tqarish uchunyashirincha kelishi hamda Abulfayzxon qo'rqqoqlik qilib ketmaganligidir.Bu drama Syujetining eng so'nggi unsuri ya'ni yechimi beshinchi parda yakunida Siyovush timsolidagi Xayol obraziga dush kelishi.Xususan,Xayol tilidagi "Tinchlik saqlamoq bahonasi bilan millionlab insonlarni ko'mganing, chuqurdan- chuqurga yumalattmog'ingning zamini hanuzgacha bitmadimi?" deyilgan fikrda Fitrat o'z zamonasiga nisbatan o'zining qarashlarini ochiq - oydin Xayol tilida aytadi.Shu qatorda asar nihoyasida yana Xayol tilida aytilgan " Eng qop- qora sadoqat sensan" deyilgan fikr Rahimbiy timsolidagi xonga nisbatan emas, ayni vaqtda asar yozilgan davr jamiyatining davlatiga ishora hamsir. Yozuvchi bu barcha obrazni asarga zo'ravonlik va shafqatsizlik dam iborat g'ayriinsoniylikning oqibati fojidadir degan falsafaviy ma'noga urg'u berish uchun kiritadi.

Javobimni asoslab badiiy tahlil qildim deb o'ylayman! Bu mening asarga bo'lgan mustaqil tahlilim va yondashuvim.

Adabiyotlar va elektron resurslar.

1. A. Fitrat Adabiyot qoidalari.- T.1995
2. Sarimsoqov B.Badiiylik asoslari va mezonlari.T. Fan.2004
3. A. Fitratning "Abulfayzxon" dramasi.